

REFLEXE VÝZNAMU PROCESU FEMINIZACE PROFESÍ SOUVISEJÍCÍCH S VÝCHOVOU

Alžběta KLÍMOVÁ

Abstrakt: *Při snaze o bližší seznámení s problematikou nadání a možných rizik, která mohou vést k neúspěchu výchovy nadaných dětí, jsem si všimla, že feminizace profesí spojených s výchovou a profesí, jejichž smyslem je zvládnutí neúspěchů těchto dětí, je fenoménem, který by v sobě mohl ukrývat jistý potenciál, jehož bližší prozkoumání by mohlo poukázat na možnosti pozitivního využití tohoto, podle mého názoru dosud uspokojivě neprobádaného jevu. Zdá se, že ženy úspěšné v těchto profesích umí uplatnit citovou investici zaměřenou na pomoc a podporu rozvoje nadaných dětí.*

Klíčová slova: *nadané děti, rizika spojená s výchovou nadaných dětí, ženy při výchově nadaných dětí*

Při studiu různých přístupů a pojetí každodenní reality jsem si všimla jedné věci. Muži, kteří se profesně zabývají reflexí světa a chtějí vysvětlit mechanismy, na základě kterých funguje, se snaží sociální realitu uchopit logicky a racionálně. Jejich teorie často postrádají víru v jakoukoli intenci jedinců jednat jinak, než ve vlastní prospěch. Z takového přístupu k realitě nakonec vyplývá dost neutěšený obraz dnešního světa.

V přehledu dějin sociologie, i jiných oborů jako například filozofie, či psychologie si nemohu vybavit téměř žádná respektovaná ženská jména, která by měla zásadní vliv na vývoj těchto vědních oborů. V posledních desetiletích ženských jmen v těchto oblastech bádání přibývá.

Když jsem se chtěla trošku seznámit s přístupem různých vědců k nadaným dětem, nejvíce mě inspirovaly texty žen, většinou z oblasti psychologie, které mají rozsáhlé klinické zkušenosti. Z těchto textů jsem pochopila úsilí o hledání a zkoumání možností pozitivního přístupu, který by mohl přispět k praktickému řešení problémů spojených s problémy nadaných dětí. Všimla jsem si něčeho, co bych si dovolila charakterizovat jako ženský způsob, který vyplývá ze specifické role ženy, která je s největší pravděpodobností podmíněna jejími přirozenými biologickými dispozicemi.

Na rozdíl od mnohých žen, které v dnešní době usilují o pozice spojené s agresivitou dobývání zdrojů a moci, ženy, které se z jakéhokoli úhlu zabývají problemati-

kou nadaných dětí, třeba jako jejich učitelky, či psychologky, hledají způsob, jak těmto dětem **pomoci** orientovat se ve složitém světě. Hledají cesty, jak jim pomoci zvládnout a pochopit mnohdy silné emoce spojené s konfrontací svého vnitřního světa a všeho, co je obklopuje. Snaží se pomoci jim vyrovnat se těžkostmi, které to sebou přináší. Pomáhají nadaným dětem při hledání cesty, jak své individuální předpoklady plně poznat, tvořivě a pozitivně využít. Hledají spolu s dětmi způsob, jak optimálně posunout hranice poznání. Pomoci jim, aby v sobě objevili odvahu a sebejistotu, která jim umožní hledat své místo v životě a najít cestu sami k sobě i k lidem ve svém okolí. Zároveň zdůrazňují naléhavou potřebu klást důraz na to, aby se tyto děti staly plně rozvinutou, emocionálně a duševně zralou osobností.

Z výzkumů provedených v posledních desetiletích v oblasti uplatnění nadaných dětí v dalším profesním i soukromém životě jasně vyplývá, že zdravý duševní a emocionální rozvoj je základním předpokladem úspěchu v pozdějším životě. Nikoli samotné nadání, které bez těchto předpokladů může naopak vést ke zklamání a frustraci.

Proto úsilí žen, které hledají praktické řešení a návody, jak pomoci dětem, které neměly to štěstí, aby si ze svého okolí vybraly impulzy, které by jim pomohly nastartovat proces integrace vlastní osobnosti a zároveň nastartovaly tvořivý proces cílené a vytrvalé aktivity k využití vlastní potenciálu, považují za velmi významné příspěvkem k odborné diskuzi, které hledá odpověď na jakékoli otázky spojené s procesem výchovy. Za jejich úsilím vnímám snahu **pomoci, podpořit, umožnit**, kterou není možné uplatnit bez emocionální investice a víry podložené zkušenostmi, že tato snaha má smysl.

Přivedlo mě to k úvaze, kde se bere impuls ke koordinovanému uplatnění nezištné emocionální investice, který je společný ženám zabývajícím se procesem učení či podpory nadání. Je možné tento způsob seberealizace hledat u žen v jakýchkoli pomáhajících profesích včetně lékařek, samozřejmě je možné hledat přítomnost či absenci jeho uplatňování u všech žen v jakémkoli jednání.

Jedním z možných intuitivních vysvětlení je, že se jedná o jakýsi „ženský přístup“, jehož původ by se mohl hledat někde v „instinktu mateřství“. Hnacím motivem toho instinktu intuitivně vnímám jako silnou potřebu naprosto nezištného uplatnění vlastní citové investice. Domnívám se, že potřeba předávání citů je ženám vrozená a emocionálně plně rozvinutá a zralé ženy umí tuto potřebu tvořivě uplatnit v jakémkoli svém jednání.

Vlivná studie zkoumající fenomén mateřské lásky z dlouhodobé perspektivy ve Francii, jejíž autorkou je žena, nese výmluvný název „Láska navíc – historie lásky mateřské v 17. až 19. století“, dospěla k závěru, že mateřská láska je sociální konstrukt, který v průběhu času jednak mění svou podobu a význam, a může také úplně chybět, pokud není sociálně podporována. (E. Baditnterová, 1998)

Mám za to, že význam a skutečný vliv fenoménu mateřské lásky se všemi jeho vlivy a možnými důsledky nebyl zatím uspokojivě sledován a jeho vliv je v teoriích snažících se o „nezaujaté“ vysvětlení sociálních vztahů, snažících se popsat či dokonce vysvětlit lidské jednání v procesu socializace neprávem opomíjen. Připadá mi zcela logické, že mě na tuto úvahu přivedlo studium textů žen zabývajících se problematikou nadaných dětí, a připadá mi zcela logické, že tyto ženy dovedly své biologické předpoklady („mateřský instinkt“) tvořivě využít k hledání cesty, jak uplatnit svou vlastní citovou investici. (Kde jinde než při styku s dětmi, které mají potenciál se roz-

víjet, je přirozenější tento „mateřský instinkt“ uplatnit a maximálně tvořivě využít.) Výsledky jejich jednání mě naplňují nadějí, že by mohlo být účelné zabývat se tímto fenoménem.

Odvažuji se vyslovit hypotézu, že postupný vývoj k feminizaci některých profesí – jako je např. školství či lékařství a jiných profesí, které přímo či nepřímo nějak souvisí s **podporou** či přímo **pomocí**, je způsoben zcela přirozenou (více či méně reflektovanou) potřebou uplatnění tohoto archetypálního instinktu ženy.

Považuji za přirozené, že ženy, které tyto profese vykonávají, se s tímto aspektem své osobnosti více či méně identifikují v závislosti na míře, v jaké se jim povedlo internalizovat svoji ženskou identitu. A tak se i každá z nich projevuje naprosto individuálně a tento původní instinkt uplatňuje podle svých možností. (Mimochodem, zdá se, že v současnosti mnoho žen vnímá hledání své identity jako konflikt, a ne vždy se jim daří najít uspokojivé řešení.)

Zůstává otázkou, do jaké míry je toto jednání uvědomělé, záměrné, či jej prostě považují za přirozené. A proč jiným ženám, které se zabývají péčí, pomocí, nebo právě učením tento přístup vlastní není?

Vliv na to má zřejmě i převládající koncept ženství v současném mnohodimenzionálním světě. Výsledné identity jednotlivých aktérek se od sebe mohou opravdu hodně lišit. Možnost výběru je velká, závisí však podle mého mínění právě na míře celkové vyzrálости osobnosti, která je předpokladem odvahy k svobodnému a zároveň uváženému rozhodování a jednání, které rozhodně vyžaduje „zdravé sebevědomí“.

K dosažení emocionální vyspělosti a reflektovanému vědomí vlastních potenciálů může podle zkušeností mnoha generací pedagogů, a dalších vědců zabývajících se výchovou z nejrůznějších hledisek přispět právě správně cílené výchovné působení, které je výsledkem působení rodiny, školy, vrstevnických skupin a všech ostatních vlivů, které na člověka v průběhu jeho života působí. Přes snahy všech zúčastněných to, co si konkrétní osobnost ze všech těchto vlivů okolí odnese a vybere, zůstává částečně na jejím rozhodnutí a je ovlivněno temperamentem a mnoha dalšími transparentními i latentními faktory, které determinují způsob selekce, míru a intenzitu, s jakou vlivy internalizuje a reflektuje.

Výzkumy prokázaly i vliv faktorů, jako je náhoda a štěstí, které mohou iniciovat odhodlání mimořádně nadaného jedince. Zároveň ani vliv „silných zážitků“ či náhody nestačí, pokud osobnost není dostatečně zralá a integrovaná, takzvaně „připravená“ tuto náhodu využít. (z běžného jazyka odvozené – „štěstí přeje připraveným“, „odvážnému štěstí přeje“).

Badatelé, kteří hledají odpověď ve studiu biografii géníů, jaké faktory vedou k úspěchu nadaných, spatřují hlavní těžiště úspěchu ve schopnosti vynakládat nepřetržitě úsilí a námahu k dosažení stanoveného cíle.

Proto ženy, psychologky věnující se nadaným dětem, které mají konflikt, jak se vypořádat s okolím, hledají cestu, jak je podpořit, aby se naučily vynakládat neustálé úsilí, které by jim pomohlo v hledání a dosahování cílů. Zároveň kladou velký důraz na snahu vychovávat výjimečně nadané děti tak, aby vyspěly v emocionálně zralou a svobodně se rozhodující osobnost. Protože z empirických studií jasně vyplývá, že jedině harmonické rozvíjení všech stránek osobnosti může vést k jejímu plnému uplatnění.

Chtěla bych zdůraznit, že potřeba podporovat druhé a pomáhat jim je vlastní i mužům, mám ale za to, že jejich potřeba takto činit vychází z odlišného impulzu, který souvisí s jejich jiným biologickým určením a sociální identitou.

Práce žen, které se úspěšně profesně věnují pomoci nadaným dětem vyrovnat se s nároky, jež jsou na ně okolním světem kladeny, mě inspirovala k předpokladu, že výsledky, které by přineslo studium jejich vlastností, by mohlo přinést zajímavé výsledky, které by bylo možno dále využít při přípravě a vzdělávání kvalifikovaných profesionálů.

Bohužel mediální obraz ženy a její úlohy v současném světě často odvádí pozornost zcela jiným směrem. Je silně ovlivněn agresivitou reklamy a snahou působit na zcela jiné instinkty z cíle vytvořit co největší potřebu konzumu čokolí, co se dá prodat. Touha po kráse je tak redukována na touhu po dokonalém vzhledu a „matěřský instinkt“ je v reklamě využíván především jako využití pozitivního „roztomilého“ vjemu na zakoupení nějakého výrobku. (Všichni, kdo byli někdy konfrontováni se skutečným jednáním s dětmi vědí, že zdaleka nemusí být jen „roztomilé“ a maminky zdaleka vždycky nejsou tolerantní a všehpající). Další rizika vlivu vnímám zjednodušení a schematizování reality se sklonem k hodnocení. Rozbor působení a vlivu médií bych raději přenechala jiným.

Od žen se očekává, že budou zastávat celou řadu identit. Prožité zkušenosti zaměřují pozornost každé z nich určitým směrem. V současnosti existuje v západních společnostech velké množství žen, které jsou nuceny hledat svoji identitu vychovatelky, matky a tato orientace je pro ně velmi složitá. Často pro ně bývá velmi obtížné hledat optimální řešení. Tento problém teorie reflektující sociální děje neopomíjejí. Jak k tomu došlo? Proč pro jiné ženy je tato identita naprosto přirozená?

Pokud chtějí lidé, kteří někoho vychovávají, být ve svém jednání úspěšní, pokud je jejich cílem vychovat zdravé, plně citově i rozumově vyspělé jedince schopné obstát v současném světě, schopné čelit jeho výzvam a nejen to, ale kteří takové výzvy a impulzy umějí kreativně využít k pozitivní změně, a zároveň nezaújatě a velmi flexibilně reagovat na zrychlující se tempo vývoje a přitom dokáží plně a beze strachu využít všech svých možností, měli by si uvědomit, že by bylo prospěšné, aby sami směřovali svou vlastní osobnost k tomuto ideálu a stále hledali a zdokonalovali cestu, jak se stát dobrým vychovatelem.

Zkušenosti s „dobrymi“, případně „špatnými“ učiteli má zřejmě každý z nás. Mám za to, že ty ženy, které vykonávají tyto profese bez skutečného zaujetí a jejichž sebevědomí není na takové úrovni, aby dokázaly v dětech vzbudit důvěru v sebe, a skutečný zájem o problémy, by samy potřebovaly pořádnou dávku povzbuzení.

Literatura

- BADINTER, E. *Materská láska od sedemnásctého století do současnosti*. Bratislava: Aspekt, 1998.
- DWECK, C. S. *Mindset: The new psychology of success*. New York: Random House, 2006.
- DWECK, C. S. *Self-theories: Their role in motivation, personality and development*. Philadelphia: Psychology Press, 1999.

ELLIOT, A. J.; DWECK, C. S. (Eds.). Handbook of competence and motivation. New York: Guilford, 2005.

HECKHAUSEN, J.; DWECK, C. S. (Eds.). *Motivation and self-regulation across the life span*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

LANDAU, E. *Odvaha k nadání: Akropolis*, 2007. 164 s. ISBN 978-80-86903-48-4

REFLECTION OVER THE SIGNIFICANCE OF THE PROCESS OF FEMINIZATION OF THE PROFESSIONS LINKED WITH EDUCATION

Abstract: In my effort for a closer encounter with the subject matter of talented children and the possible risks, which can lead to failures in educating talented children I noticed that feminization of the professions linked with education and professions, which target at managing failures of the aforesaid children is a phenomenon, which could have a hidden potential and a closer research of it which could lead to the possibilities of positive usage of this up to now, in my opinion, not satisfactorily researched phenomenon. It seems that women successful in these professions can invest their emotional capital when focusing on help and support of development of talented children.

Key words: gifted children, the risks associated with the education of gifted children, gifted women in the upbringing of children